

Kleine roofdieren en plaagdierbeheersing een wankel evenwicht

In de vorige editie van Dierplagen Informatie heeft u kunnen lezen over de biologie van onze inheemse kleine roofdieren: bunzing, hermelijn en wezel. In dit artikel wordt de relatie tussen de kleine roofdieren en de plaagdierbeheersbranche besproken en de belangrijke rol die deze soorten spelen als biologische bestrijder van knaagdieren.

Tekst en foto's: Edo van Uchelen, Marterstichting

Inleiding

Veldmuizen, bruine ratten, woelratten, muskusratten, beverratten, molmuizen en mollen worden als plaagdieren beschouwd en bestreden. Al deze soorten, uitgezonderd de mol, staan prominent op het menu van de kleine roofdieren. De bestrijding van plaagdieren in het buitengebied is heel schadelijk voor deze dieren. Bunzing, hermelijn en wezel worden niet alleen van hun prooi beroofd, maar zijn zelf ook (onbedoeld) slachtoffer van klemmen en gif. Alle plaagdierbestrijders zijn wel bekend met bijvangst van niet-doelsoorten; het wordt meestal als onvermijdelijk beschouwd. Aangezien er (behalve bij de bestrijding van muskus- en beverratten) geen registratie van bijvangst plaatsvindt, hebben we geen idee hoeveel bunzingen, hermelijnen en wezels onbedoeld de dood vinden. Het zou goed zijn als de plaagdierbeheersbranche de bijvangsten ook zou registreren.

Klemmen, gif en doorvergiftiging

Voerdozen met klemmen worden vaak buiten op erven geplaatst om ratten te bestrijden. De dozen zijn voorzien van een ingang die de nieuwsgierigheid van kleine roofdieren opwekt. Wezels en hermelijnen kunnen gemakkelijk naar binnen en overleven dat meestal

niet. Voerdozen met rodenticiden mogen alleen buiten worden geplaatst wanneer je een licentie hebt, maar die regel is gemakkelijk te omzeilen. Ratten- en muizengif is overal te koop, ook zonder voerdoos. Agrariërs, veevoederbedrijven en particulieren in het buitengebied gebruiken het nog steeds, soms gewoon uitgestrooid in schuur en stal of in een hoekje op het erf. Het probleem bij het gebruik van rodenticiden is dat het niet alleen ratten en muizen doodt. Er is sprake van doorvergiftiging: doelsoorten (ratten en muizen) die gif opnemen kunnen worden opgegeten door niet-doelsoorten zoals bunzing, hermelijn of wezel, die op deze manier de rodenticiden binnenkrijgen. Doorvergiftiging is in de natuur zeer lastig aan te tonen; de dieren trekken zich terug in hun schuilplaats en sterven daar. De kans op doorvergiftiging is groot, omdat muizen en ratten die het gif opnemen niet direct sterven maar nog dagenlang blijven leven. De dieren lopen ongecoördineerd rond en zijn minder alert, waardoor ze een gemakkelijke prooi zijn. Bunzingen zijn vaak slachtoffer doordat ze regelmatig jagen op plekken waar ratten en muizen met gif bestreden worden. Door gif gedode knaagdieren die in hun hol liggen kunnen ze ook uitgraven en consumeren. In 2020 heeft CLM Onderzoek en Advies in opdracht van de overheid onderzoek gedaan naar de kans op

(door)vergiftiging met rodenticiden van niet-doelsoorten in Nederland. De resultaten zijn zorgwekkend. Kleine roofdieren zijn, als gespecialiseerde knaagdiereters, erg kwetsbaar. Doorvergiftiging vindt op 'aanzienlijke schaal' plaats en niet-doelsoorten (naaktslakken, bosmuizen, veldmuizen, zangvogels en andere dieren die van de rodenticiden eten) worden op grote schaal blootgesteld aan gif. Muizen slepen vaak lokaas uit de lokdozen naar buiten, waardoor dit beschikbaar komt voor soorten die de lokdoos niet zelf kunnen betreden. Uit dit onderzoek blijkt ook dat bij verkeersslachtoffers 60% van de onderzochte bunzingen rodenticiden bevat, waarvan 40% een dodelijke concentratie. Bij de hermelijn werden in één van de drie monsters rodenticiden aangetroffen, maar dit was geen dodelijke concentratie. Bij verkeersslachtoffers van de wezel is 22% van de dieren besmet, waarvan 88% met een dodelijke concentratie. Een onderzoek van het Belgische Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) uit 2015 onder verkeersslachtoffers toonde aan dat 75% van alle bunzingen sporen van rodenticiden bevatte; hiervan bleek 46% een concentratie te hebben die de overlevingskans nadelig beïnvloedt. Doorvergiftiging is zo schadelijk voor dieren en het milieu dat de overheid het gebruik van rodenticiden vanaf 2023 aan banden gaat leggen. Alleen gecertificeerde plaagdierbestrijders mogen er nog, terughoudend, gebruik van maken. Intussen zijn rodenticiden nog overal in gebruik en te koop. Of dat door het verbod veel zal veranderen is de vraag zolang deze middelen in het buitenland wel verkrijgbaar blijven. Uit onderzoek van het RIVM blijkt dat 40% van alle Nederlandse huishoudens ratten- of muizengif in huis heeft.

Mollen zijn ook nuttige dieren

Net als de bestrijding van ratten en muizen is de bestrijding van mollen ongunstig voor kleine roofdieren. Indirect omdat wezel en hermelijn bij het verdwijnen van mollen zonder ondergrondse transportbanen (mollengangen) komen te zitten en direct omdat wezel en

Lokdozen voor ratten en muizen met klem of gif staan vaak open en bloot op boerenerven. Vogels die op het kuilvoer afkomen lopen het risico rodenticiden binnen te krijgen dat door knaagdieren wordt verslept.

hermelijn, onbedoeld, sneuvelen in mollenklemmen. Anders dan veldmuizen vormen mollen geen plaag, hoewel mensen die er last van hebben het wel graag zo noemen. Mollen zijn (anders dan veldmuizen) namelijk territoriaal en dulden geen soortgenoten in hun directe nabijheid. Een kleine tuin zal dus meestal maar plaats bieden aan één mol. Omdat die mol zijn eigen territorium heeft, is het verwijderen ervan meestal zinloos. Het vrijgekomen territorium – met voorgegraven gangenstelsel – zal weer ingenomen worden door een andere mol. Mollenklemmen doen genadeloos hun werk en maken geen onderscheid tussen mollen, veldmuizen, woelratten of wezels. Niemand weet hoeveel wezels en andere niet-doelsoorten er onbedoeld sneuvelen in mollenklemmen. Net als bij de bestrijding van ratten en muizen is er geen registratie. Uit persoonlijke gesprekken blijkt echter dat zo goed als alle mollenvangsters met enige regelmaat dode wezels in de mollenklemmen aantreffen. In Duitsland is de mol als insectenverdelger en bodemverbeteraar sinds 2009 beschermd. Ze mogen alleen worden verdreven met ecologische middelen zoals geurstoffen. Slechts in uitzonderlijke gevallen worden vergunningen verleend om de dieren weg te vangen om ze elders uit te zetten of te doden. In Nederland is dit ondenkbaar, want voor het beschermen van mol-

Boeren met een bunzing op het erf hebben geen last van bruine ratten: het is de beste biologische bestrijder.

Bunzing in een klem voor muskusratten. Foto: Kees Beart

Natuurgrasland met molshopen: het leefgebied van de wezel.

len is breed maatschappelijk draagvlak nodig en dat ontbreekt. Dit brede draagvlak is er helaas wel voor bestrijding: zelfs op biologische bedrijven en in natuurgebieden is het meestal toegestaan om mollen met klemmen te bestrijden.

Mollen verdienen meer respect; bedenk dat de aanwezigheid van mollen wijst op een gezond bodemleven met veel regenwormen. Het zou goed zijn om eens heel kritisch te kijken naar de huidige manier van mollenbestrijding. Niet alleen in het belang van de kleine roofdieren, maar ook voor de mol zelf. Je kunt tegenwoordig in bepaalde gebieden kilometers over polderweggetjes rijden zonder een molshoop te zien.

Muskusrattenbestrijding

Ook de muskusrattenbestrijding is, voorzichtig uitgedrukt, niet gunstig voor kleine roofdieren. Muskusrattenbestrijders beroven bunzing en hermelijn van hun prooidieren. Dat zijn niet alleen de muskusratten zelf, maar ook de duizenden woelratten en bruine ratten die als bijvangst worden weggehaald. Muskusrattenbestrijders gebruiken onderwaterkooien en klemmen om muskusratten en beverratten te doden. Deze mogen ook in natuurgebieden (zonder toestemming van de eigenaar) worden geplaatst, dat is bij wet geregeld. In de klemmen en kooien worden ook andere dieren gevangen. Anders dan bij de bestrijding van ratten, muizen en mollen worden bijvangsten door muskusrattenbestrijders wel geregistreerd. In een rapport van de Landelijke Coördinatiecommissie Muskusrattenbestrijding uit 2011 wordt opgegeven dat er gemiddeld 238 bunzingen per jaar worden bijgevangen. In 2018 werden 99 bunzingen en 10 hermelijnen opgegeven als bijvangst. Het werkelijke aantal ligt waarschijnlijk veel hoger omdat alleen dode dieren worden geteld. Dieren die (ernstig) gewond worden losgelaten en later alsnog overlijden, worden niet meegeteld.

Kleine roofdieren als biologische plaagdierbestrijders

Bunzing, hermelijn en wezel zijn de dupe van de rol die de mens van hen heeft overgenomen: het doden van plaagdieren. En we zijn daarin doorgeslagen. Het moet

en kan anders, onder andere met hulp van natuurlijke vijanden: bunzing, hermelijn en wezel. Dit zijn toch wel de allerbeste biologische bestrijders, die anders dan roofvogels de plaagdieren tot in hun holen achtervolgen en doden.

Laten we deze bijzondere roofdier-tjes weer het vertrouwen geven dat ze verdienen en ze helpen door hun biotoop te verbeteren en terughoudend te zijn bij de bestrijding van plaagdieren.

Summary

In this second article, the role of small predators as pest controllers is discussed. Common voles, brown rats, European and montane water voles, muskrats, nutrias, and moles are labelled pests in the Netherlands and they are therefore controlled. This control is also detrimental to polecat, ermine and weasel populations since they can become victims of traps and poison, and because of the disappearance of the species they prey on. The problem with the use of rodenticides is that their effects are not limited to the eradication of rats and mice. Secondary poisoning also occurs: target species (rats and mice) that ingest poison may in turn infect non-target species that prey on them. Similarly, the control of moles and muskrats also negatively affects the small predator populations. In this article, the author argues in favour of a reappraisal of small predators as biological controllers of pests.

Meer weten?

Het boek van Edo van Uchelen, *Bunzing, hermelijn en wezel, kleine roofdieren*, is te bestellen bij KNNV Uitgeverij.

